בסורת השי"ם

לפני אידיהן של עובדי כוכבים ג' ימים אסור לשאת ולתת עמהן · וכולהו משום דאזיל ומודה לעבודת כוכבים ביום אידו: שאלה במידי דהדר בעין כגון בהמה וכלים דכתיב (שמות כב) כי ישאל איש מעם רעהו וגו' מלוה במידי דלא הדר בעין כגון מעות דכתיב (שם) אם כסף תלוה את עמי דמלוה להולאה תורה אור נתנה ומשלם לו מעות אחרים: **שמא הוא לאחר זמן** · למחר: **גמ' יוסי אומר** · היינו עבודת כוכבים דכתיב בהאיש פרשה יקומו ויעזרכם: **יתנו עידיהם וילדקו** · השתא סלקא דעתיה דבעובדי כוכבים כתיב ואתמוהי מתמה יתנו עובדי כוכבים עידיהם יבואו עבודות כוכבים שעבדו ויעידו עליהם וילדיקום: **עדות שהעידו בעצמם** · ביום הדין שעבדו לעבודת כוכבים בעולם הזה: **ישמעו** · עובדי כוכבים את העדות שמעות מעידות ויאמרו אמת דין הוא שראוין ישראל להלסדק: **ועידיהם שם** · עבודת כוכבים תבוא ותעיד על עובדיה לחייבם: **בערבוביא** · כולן מעורבבין ולא לומה ואומה בפני עצמה:

*אידיהן של עובדי כוכבים שלשה ימים אסור לשאת ולתת עמהם להשאילן ולשאול מהן להלוותן וללוות מהן לפורען ולפרוע מהן רבי יהודה אומר נפרעין מהן מפני שמיצר הוא לו אמרו לו אע"פ שמיצר הוא עכשיו שמה הוא לאחר זמן: **גמ'** רב ושמואל חד תני אידיהן וחד תני עידיהן מאן דתני אידיהן לא משתבש ומאן דתני עידיהן לא משתבש מאן דתני אידיהן לא משתבש דכתיב °כי קרוב יום אידם ומאן דתני עידיהן לא משתבש דכתיב °יתנו עידיהם ויצדקו ומאן דתני אידיהן מאי טעמא לא תני עידיהן אמר לך תברא עדיף ומאן דתני עידיהן מאי טעמא לא תני אידיהן אמר לך מאן קא גרים להו תברא עדות שהעידו בעצמן הלכך עדות עדיפא והאי יתנו עידיהם ויצדקו בעובדי כוכבים כתיב הא בישראל כתיב *דאמר ריב"ל כל מצות שישראל עושין בעולם הזה באות ומעידות להם לעוה"ב שנאמר יתנו עידיהם ויצדקו אלו ישראל ישמעו ויאמרו אמת אלו עובדי כוכבים אלא אמר רב הונא בריה דרב יהושע מאן דאמר עידיהן מהבא °יוצרי פסל כולם תוהו וחמודיהם בל יועילו ועידיהם המה דרש ר' חנינא בר פפא ואיתימא ר' שמלאי לעתיד לבא מביא הקדוש ברוך הוא ס"ת [ומניחו] בחיקו ואומר *למי שעסק בה יבא ויטול שכרו מיד מתקבצין ובאין עובדי כוכבים בערבוביא שנאמר °כל הגוים נקבצו יחדו [וגו'] אמר להם הקדוש ברוך הוא אל תכנסו לפני בערבוביא אלא תכנס כל אומה ואומה וסופריה

דכתיב לב

ישעיה מג

[לקמן ד: ע"ש]

ישעיה מד

[נ"ל כל מ"]

שם מג

וכי לא יוכל ישראל לומר איני צריך עתה למכור ולקנות וכן לשאול ולפרוע מה ידע העובד כוכבים שמיום מחר אידו לכך נראה לעשות היתר משום דעבו"ס שביניהו קיים לן בגוייהו דלא פלחו לעבודת כוכבים ומהלי טעמא שרי לקמן בפ"ב (דף סה.) רב יהודה דאדר ליה קורבנא לאבילרא ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים וכן רבא (שם) דאדר ליה קורבנא לבר שיתך ביום אידו אמר קים לי בגויה דלא פלח לעבודת כוכבים א"כ יש לסמוך אהתיא דתנא בירושלמי על מתני' דאסור לשאת ולתת תני בד"א בעובד כוכבים שאינו מכירו אבל בעובד כוכבים שמכירו מותר מפני שהוא כמחניף ותניא הנכנס לעיר ומצאן שמחים שמח עמהם שאינו אלא כמחניף להם ור"ת היה מפרש אסור לשאת ולתת עמהם דוקא במידי דתקרובת ולא אייר כלל בלקוחות דודאי שרי בין לגישנא דאזיל ומודה בין לגישנא דלפני עור לא תתן דלא אסרו אלא למכור דוקא מידי דתקרובת ולשאת ולתת הכי פי' לשאת מהן המעות ולתת להם מידי דתקרובת חליפי המעות ומביא ראיה מדמובטיא (לקמן דף ו.) בגמרא טעמא דלשאת ולתת עמהם אי משום הרווחה פירוש משום שמרויח ומשתכר ואזיל ומודה לעבודת כוכבים אי דלמא משום ולפני עור לא תתן מכשול וקאמר נפקא מינה דאית ליה בהמה לדידיה ואי מידי דלאו תקרובת אסור אמאי לא קאמר נפקא מינה למידי דלאו תקרובת דמשום הרווחה איכא אלא ודאי מידי דלאו תקרובת שרי דלא שייכא אזיל ומודה במקח וממכר כיון שנותן המעות תחת החפץ והוא לוקח וגם אינו בטוח כ"כ שירויח בסחורה ובעיא דגמרא הכי מפרש טעמא דאסור לשאת ולתת עמהם במידי דתקרובת משום הרווחה שיהיה לו בהמות רבות בריוח אפי' אית ליה לדידיה נמי אסור שמתוך שיהיה לו הרבה בהמות יקריב מן המובחר או משום ולפני עור ונפקא מינה דכי אית ליה בהמה לדידיה שרי ולפי פר"ת אין לתמוה על מנהג העולם שאפילו אם היו מחזיקין אותם כעובדי עבודת כוכבים שהרי אינם עושים שום תקרובת אלא במעות וזה לא שייך הרווחה והרבה מעות מצויים להם לאותו דבר ומיהו נכון הוא להחמיר כשבא העובד כוכבים ואומר הלויני מעות לשקרי אשורין אופרי"ר אבל ר' אלחנן אמר כי גם באותם אופרי"ר אין שום איסור כי מה שהם עותים אותם לגלחים ולכומרים אינו ממש לשם עבודת כוכבים אלא לצורך האלתם: **להלוותם** · פר"ת דוקא בחנם אבל ברבית שרי משום דמלטער מובא כדאמרינן בקדושין (דף כ.) ליזבן אינש ברתיה ולא לזויף ברבית: **ולפרוע** מהן · בגמרא (לקמן דף ו:) פסקינן כרבי יהושע בן קרחה דמלוה על פה נפרעין מהם מפני שהוא כמגיל מידם ויכול להיות דאפי' מלוה בשטר נמי נפרעין מהם כדאמר בירושלמי אפי' מלוה בשטר אובדת היא אלא כל שעה אדם זוכה ליפרע מחובו ולכך נראה לר"י דאותה מלוה שבשטריו או אפי' אותם שיש לו מהם חותמות שמותר ליפרע מהם ואפי' הוא אזיל ומודה שלעולם הוא חשיב כמגיל מידם והא דאמר רבי יהושע בן קרחה מלוה בשטר אין נפרעין הייט כשידע תקיפה עליהם ואפי' הכי מלוה על פה נפרעין אלא יכפור פעם אחרת והיכא דאיכא משכון אומר בירושלמי דאין מלוה אובדת במשכון מיהו בכל ענין חשיב כמגיל מידם שכמה פעמים אובדת אפי' במשכון: **מ"ט** לא תני עידיהן · פרק משילין (ביצה דף לה:) איכא חד תני משילין וחד תני משחילין וכן בהגוזל בתרא (ב"ק דף קמז:) חד תני מציקין וחד תני מסיקין ולא דייק כי האי גוונא ומאן לא שייך לדקדק משום דאידי חד משמעות לשון הוא להו אכן קשיא מהתיא דפרק החליל (סוכה דף כ: ושם ד"ה וחד) שואבה תשובה וכן בפ"ב דיבמות (דף יז. ושם) דאשונה ושניה דלא חד משמעות הינהו ולא דייק הכי וי"ל הכא היינו טעמא דדייק הכי משום דמסתבר ליה טפי לשון עדות לפי שהוא עדות לשכרם וקשיא לי על תירוץ זה דמאי מקשה תו ומאן דתנא עידיהן מ"ט לא תני אידיהן הא כבר פירשנו דהמקשה אמי היה יודע אותו טעם לשון עדות עדיף וא"כ דהכי הקשה מאן דתני אידיהן אמאי לא תני עידיהן דהא עידיהן ממש כתיב בהדיא בקרא אבל אידיהן ממש לא כתיב בקרא אלא אידם ומשני תברא עדיף פי' לשון שבר ופריך א"כ מ"ט דמאן דתני עידיהן הא ודאי דתברא עדיף:

רומי

עין משפט נר מצוה

א א מיי' פ"ט מהלכות עבודת כוכבים הלכה ח סמג לאוין עה טושע"ע י"ד סי' קמח סעיף ח:

[וע"ע תוס' קדושין כ. ד"ה האשה]

רבינו חננאל

דרש רבי שמלאי לעתיד לבא מביא הקב"ה ספר תורה ומניחה ואומר כל מי שעוסק בתורה יבא ויטול שכרו מתקבצין ובאין כל האומות בערבוביא דכתיב כל הגוים נקבצו יחדו

גליון הש"ס

תוס' ד"ה לפני. בספר סס הגדולים לרבי י' יוסף אוליאלי נאות ח כתב כשם רבינו בצלאל בשיטה מקובצת חולין כי התוס' על מס' ע"ז שבידנו הם תוס' רבינו פרץ: ד"ה אסור וכו' שר"ל אף ממקח וממכר. עיין לקמן דף יב ע"ב תוספות ד"ה עיר:

רומי חייבת. משום דכתיב בהו (מלאכי ג) וקרלו להם גבול רשעה. רשע תרגום חייבא ומגלא במעשה מלכבה כי במעשה דרבי חנינא בן תרדיון עגיר על לומי מוכרן גדול: **אמר** להן הקב"ה במה עסקתם. פירוש שואל להם במה זכו בכל דור ודור: **שווקים** להוסיב בהם זונות. ה"ה דה"מ למימר לעשות בהם סחורה לכל דבר אלא מגנה אותם בדבר גנאי כל מה שיכול לומר אפי' לצורך זונות עשיתם שווקים: **וארן** חיות אחרי תינא דמיא לדוב. וא"ת אדרבה מלכות בבל עדיפא שמשלה לאחרי דכתיב (ירמיה ד) עלה אריה מסבכו והאחרי מלך בחיות* וי"ל דאע"ג דאחרי מלך מ"מ דוב הוא *עז יותר ובעל תחבולות כדאמר בפרק קמא דברכות (דף* יג.) גבי גרות האחרונות משכחות הראשונות הניח מעשה אחרי וספר מעשה דוב ורבי יאחק מפרש דבבל לא נמשלה לאחרי אלא בשעה שהיתה מושלת בכל העולם ועתה היא ממלכה שפלה אבל פרס גם עתה היא חשובה אחר רומי ותעמוד בחשיבותה עד סמוך לגיאת המשיח כמו שמפרש בסמוך: **הרבה** גשרים גשרנו. אף על גב דרומי נמי תקנו גשרים כדאמר בפרק במה מדליקין (שבת דף נג:) מ"מ אינם חשובים כ"כ בתקון גשרים כמו פרס: **ואנן** בנינן - הא דלא קאמרי שבנו בית המקדש כשאמר מהן במה עסקתם דלפי זה לא עשו אלא אותו הדור והקב"ה שואל במה זכו בכל דור ודור: **מאי** שנא הני דלא קא חשיב - פי' בבל ויון שהם (ג) אדבע מלכיות שנשתעבדו בישראל וחשובים היו אבל מכל שבעים אומות לא בעי: **משבא** מלכותייהו עד דאתי משיח - והא דאמריגן עתידה פרס שתפול ביד רומי הייגו סמוך לגיאת המשיח כדאמריגן (סנהדרין*) דף צח:) עתידה מלכות רומי שתפשטנו על כל העולם תשעה חדשים: **מאי** בעי בשעיר ומאי בעי בפארן - ופארן מארץ ישמעאלים כדכתיב גבי הגר (בראשית כא) במדבר פארן וסמיך אסיפיה דקרא וקדום מהר פארן סלה ולא גרסינן מאי בעי בתימן דתימן משעיר הוא דכתיב (עובדיה ג) ותמן גבוריך תימן למען יכרת איש מהר עשו מיהו קשיא לגירסת רש"י אמאי מייתי קרא דחבקוק למדרש הכי בקרא דאיתא בזאת הברכה נמי הוזכר פארן וי"ל דאיכא למידרשיה כדדרים ליה בפרק שור שנגח ארבעה וחמשה (ב"ק דף נח. ושם) מפארן הופיע ממונם לישראל והוא הר סיני כדאמר פ' ר"ע (שבת דף פט. ושם) ה' שמות יש לו סיני פארן ורבי אלחנן אומר דגרים שעיר מאי בעי בשעיר ומאי בעי בתימן והאי תימן לאו שם אומה הוא אלא שם רוח דרום כמו עורי לפון ובואי תימן כדדרשינן בספרי פרשת וזאת הברכה מד' רוחות נגלה הקדוש ברוך הוא לישראל שנאמר אלוה מתימן יבא ולכך ניחא שהולרך להביא פסוק דחבקוק: כהנים

בני נחולא קיימום כיון שלא קיימום עמד והתירן להן איתגורי איתגור א"כ מצינו *חוטא נשכר אמר מר בריה דרבינא לומר

*) [ושם ליתא עוסחא אחרת אבל ביומא י. ליתא כך כמו שבעתיקו הוים, דכבלא]

וסופריה שנאמר ויאספו לאומים ואין לאום אלא מלכות שנאמר ולאום מלאום יאמץ ומי איכא ערבוביא קמי הקב"ה אלא כי היכי דלא ליערבבו אינהו [בהדי הדדי] דלישמעו מאי דאמר להו [מיד] נכנסה לפניו מלכות רומי תחלה מ"ט משום דחשיבא ומגלן דחשיבא דכתי' ותאכל כל ארעא ותדושינה ותדוקינה *אמר רבי יוחנן זו רומי חייבת שטבעה יצא בכל העולם ומנא לן דמאן דחשיב עייל ברישא כדרב חסדא *דאמר רב חסדא מלך וצבור מלך נכנס תחלה לדין שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל [וגו'] וטעמא מאי איבעית אימא לאו אורח ארעא למיתב מלכא מאבראי ואיבעית אימא מקמי דליפוש חרון אף אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה שווקים תקנינו הרבה מרחצאות עשינו הרבה כסף וזהב הרבינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה שוטים שבעולם כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם תקנתם *שווקים להושיב בהן זונות מרחצאות לעדן בהן עצמכם כסף וזהב שלי הוא שנאמר לי הכסף ולי הזהב נאם ה' צבאות כלום יש בכם מגיד זאת [שנאמר *מי בכם יגיד זאת] ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו בפחי נפש יצאת מלכות רומי ונכנסה מלכות פרס אחריה מ"ט דהא חשיבא בתרה ומנלן דכתיב וארו חיוא אחרי תנינא דמיא לדוב *ותני רב יוסף אלו פרסיים שאוכלין ושותין כדוב ומסורבלין [בשר] כדוב ומגדלין שער כדוב ואין להם מנוחה כדוב אמר להם הקב"ה במאי עסקתם אומרים לפניו רבש"ע הרבה גשרים גשרנו הרבה כרכים בבשנו הרבה מלחמות עשינו וכולם לא עשינו אלא בשביל ישראל כדי שיתעסקו בתורה אמר להם הקב"ה כל מה שעשיתם לצורך עצמכם עשיתם *תקנתם גשרים ליטול מהם מכס כרכים לעשות בהם אנגריא מלחמות אני עשיתי שנאמר ה' איש מלחמה כלום יש בכם מגיד זאת שנאמר מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנאמר וזאת התורה אשר שם משה מיד יצאו מלפניו בפחי נפש וכי מאחר דחזית מלכות פרס למלכות רומי דלא מהניא ולא מידי מאי טעמא עיילא אמרי אינהו סתרי בית המקדש ואנן בנינן וכן לכל אומה ואומה וכי מאחר דחזו לקמאי דלא מהני ולא מידי מ"ט עיילי סברי הנך אישתעבדו בהו בישראל ואנן לא שעבדנו בישראל מאי שנא הני דחשיבי ומאי שנא הני דלא חשיבי להו משום דהנך משבי במלכותייהו עד דאתי משיחא אומרים לפניו רבש"ע כלום נתת לנו ולא קיבלנוה ומי מצי למימר הכי והכתי' ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו וכתיב אלוה מתימן יבוא וגו' מאי בעי בשעיר ומאי בעי בפארן א"ר יוחנן מלמד שהחזירה הקב"ה על כל אומה ולשון ולא קבלוה עד שבא אצל ישראל וקבלוה אלא הכי אמרי כלום קיבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון אמאי לא קבלוה כמו שעשית לישראל לפניו רבש"ע כלום כפית עלינו הר כגיגית ולא קבלנוה כמו שעשית לישראל דכתיב ויתיצבו בתחתית ההר ואמר רב דימי בר חמא *מלמד שכפה הקב"ה הר כגיגית על ישראל ואמר להם אם אתם מקבלין את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם מיד אומר להם הקב"ה הראשונות ישמיעונו שנא' ורא"ר יוסף עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן רב יוסף עמד וימודד ארץ ראה ויתר גוים מאי ראה ראה ז' מצות שקבלו עליהן

וסופריה - וחכמיה: **נאום** - מלכות כשהיא לבדה: **ונאום מלאום** - מתרגמינא ומלכו ממלכו ועוד יאמץ לא שייך אלא במלכות וס"ת מסיפיה דקרא נפקא לן לקמן מי (*בכס) יגיד זאת: **ומי איכא ערבוביא קמיה** - והלא כולם נסקרין בסקירה אחת שנאמר היוצר יחד תורה אור לבס כדאמר בר"ה (דף יח.): **ומשני דלא ליערבבו אינהו** - לדידיה לא מהניא ערבוביא אבל לדידהו מהניא ערבוביא דמבלבלי ומסתתמי טעמותיהם: **מעבס** - שמעה: **נכנס תחלה** - לפני הקב"ה לדין: **משפט עבדו** - שאמה המלך: **דליפוש חרון אף** - של הקב"ה מפני פשעי לבור שמא חס ושלום יפרע מן המלך כל סורחנו מפני החרון: **שווקים** ומרחצאות וכסף וזהב הוא עסקן של רומיים גשרים וכרכים ומלחמות הוא עסקן של פרסיים: **שיתעסקו ישראל בתורה** - שיהא להם פנאי שמלאין בשוק ומולאין מזונותיהן ולרכיהן בלי טורח ומתעדנין במרחצאות: **ואלו** - והנה: **אחרי** - אחרת: **מסורבלין** - שמיעים כמו (שבת דף קנז:) קטן המסורבל בבגד ולשון מלבוש הוא כמו כפיתו בסרבליהון (דניאל ג): דוב אין לו מנוחה אלא הולך וכל כל שעה: **אנגריא** - עבודת המלך המוטלת על יושבי כרכים לעשות מלחמות [ולאלת בגבא] ולטול בהמתן בעבודתו: **ואנן בנינן** - בית שני בנה כורש: **אינהו** - פרסיים משתעבדין בישראל בגלות בבל וטיטוס הגלה לרומי ועליין כולם משועבדים [להם]: **פארן** - ארץ ישמעאל דכתיב (בראשית כא) בהגר (ותשב) במדבר פארן: **כלום קבלנוה ולא קיימנוה** - כלומר משום דלא קבלנוה לא קיימנוה: **ועל דא תברתסון** - פירכא היא כלומר כמאן תשובה זו קמיגור להם אמאי לא קבלוה: **כגיגית** - קופה בלע"ז ומטילין בה שכר: **ראה ויתר גוים** - נראה בעיניו ויסר להתירן:

[ע"ל בסס]

[כדאיתא בסגיגה יג:]

ס"א מסוכן

[ע"ש דליתא כך אלא בעוסחא אחרת]

רבינו חננאל

ויאספו לאומים ואומר להם מי בכם יגיד זאת ואין זאת אלא תורה שנא' וזאת התורה ונכנסת החשובה מכל האומות והיא מלכות רומי שנאמר ותיכול כל ארעא ותדושינה ותדוקינה' וא"ר יוחנן זו מלכות רומי שטבעה יוצא בכל העולם: ומאן דחשיב עאיל ברישא כדרב חסדא דאמר מלך וצבור מלך נכנס תחלה שנאמר לעשות משפט עבדו ומשפט עמו ישראל דבר יום ביומו אמר הקב"ה יש בכם מגיד זאת מיד יצאו בפחי נפש (אומרים לפניו רבש"ע) [וכו'] נכנסת אחריה מלכות פרס דהיא חשובה בתרה שנאמר וארו חיוא אחרי וגו' ותני רב יוסף אלו פרסים וכו' ויוצאין גם הם בפחי נפש אומרים לפניו רבש"ע כלום קבלנוה ולא קיימנוה ועל דא תברתהון דאמר רבי יוחנן מאי דכתיב ויאמר ה' מסיני בא וגו' מלמד שהחזירה הקב"ה לתורה על כל האומות ולא קיבלוה אומרים להם לפניו רבש"ע [כלום] כפית עלינו הר כגיגית כישראל ואמרת אם אינכם מקבלים את התורה שם תהא קבורתכם שנא' ויתיצבו בתחתית ההר ולא קיבלוה אומר להם ראשונות ישמיעונו שבע מצות שקבלתם היכן קיימתם אותם

הגהות הב"ח

(א) תוס' ד"ה מאי שנא וכו' שם מד' מלכיות:

[ע"ל תוס' לקמן יח. ד"ה וכו']

[ע"ל ושב]

קדושין עב. מגילה יא.

שבת לג:

שמות טו

ישעיה מג

תבקוק ג

[שבת פח. ע"ש]

כ"ק לח.

תבקוק ג [יבמות לב: וש"נ]

שמות ה:

ע"ש

ר"ה ח: עז.

ישעיה מג

דברים ל

ישעיה מג

מסורת השי"ם

לומר שאם מקיימין כו' · התורה זו לא מובטח היא אלא שאין מצוין לקיימן ואם יקיימו לא יקבלו שכר: **אם לא בריתי יומם ולילה** · אם לא בריתי שכתבתי שתהא טוהגת יומם ולילה והיינו תורה דכתיב (יהושע א) והגית בו יומם ולילה וכתיב (דברים כט) אלה דברי הברית: ה' דהשמש יתירה וכתבה בסוף מעשה תורה אור

ברלשים לדרשה זו והכי משמע ויהי ערב ויהי בקר יום השני של שמה בסיון שעתידין ישראל לקבל התורה: **השמעת דין** · מתן תורה: **כתחלה ירלאם** · שמא לא יקבלו ישראל התורה ותחזור הארץ לתוהו ובוהו: **ולבסוף** · כשקבלוה בנעשה ונשמע שקטה: **נמרוד** · השליך את אברהם אביו בתור כשדים על אלא קיבל עליו לעבוד עבודת כוכבים שנאסרה לבני נח ואברהם בן נח הוא אלא היה בשעת מתן תורה ועל שם כך נקרא אמרפל בבילד מעברין (עירובין נג.) שאמר והפיל אברהם בכבשן האש: **אלא נחשד על פגול** · דכתיב מה מצאת מכל כלי ביתך אפי' סכין אפילו המנק אפילו מתנו והחתן הדר בבית תמוז עשרים שנה כשיולא אינו טוטל עמו כלי קטן ובני נח נלטוו על הגזל ויעקב קיים: **ביוסף אלא נחשד על העגירים** · אשת איש נאסרה לבני נח דכתיב ודבק באשתו ולא באשת חבירו (סנהדרין דף נח.) ויוסף קיים: **ואליעזר בן ברכאל** · לא גרשין דישראל הוה כדמפרשין בבבא בתרא בהשותפין (דף פו:): **בערב שבת** · בעולם הזה: **סיום לעשותם** · בעולם הזה: **ולא למחר** · דאינו יכול לעשותם לעולם הבא: **בערוגיא** · בעבילה: **בראש גנו** · רוב תמשמשן על הגגות שאין גגותיהן משופעין: **מקדיר** · [לשון נוקב כלומר] מנקבת בכח חוט גדול כמו מקדרין בהרים דעירובין (דף נח.) ענין נקב וחתך: **בשקופת תמוז** · שמוהגת ומושכת עד שלשה חדשים עד יום תקופת תשרי הוא תקופת תמוז: **ונתקה את מוסרותיו** · על ה' ועל משיחו קאמר לע"ל כדכתיב למה רגשו גוים ולאומים יהגו ריק כלומר ננתקה מלות סוכה שהמילו עליו:

[גי' ע"י האבר חזקיה]

[שבת פח.]

גליון השי"ם

תוס' ד"ה יבא וה"ה וכו' ד"ה אלא בתחלה יראה. ד"ה אלא בתחלה יראה. ד"ה אלא בתחלה יראה.